

Кристина М. Драговић

pena10@verat.net

(Филозофски факултет – Германистика, Нови Сад)

АНАЛИЗА ФОНЕТСКИХ/ ФОНОЛОШКИХ ГРЕШАКА И ТЕШКОЋЕ КОЈЕ СЕ УЧЕСТАЛО ЈАВЉАЈУ ПРИ УСВАЈАЊУ ГЛАСОВНОГ СИСТЕМА СТРАНОГ ЈЕЗИКА

САЖЕТАК

Помоћу електронских мерних инструмената (користећи, на пример, компјутер, спектограм, итд...) данас су акустичне особине говора не само мерљиве, већ и видљиве.¹⁾ Модерна апаратура је од великог значаја како за откривање одређених фонетских/ фонолошких грешака, тако и за њихово савладавање. У овом раду се анализирају тешкоће које се учестало јављају при усвајању гласовног система страног језика и представљају неки разлози настанка ових проблема. Указује се на велики утицај гласовног система и прозодијских елемената матерњег језика на страни језик.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: фонетика, фонологија, фонема, глас, прозодија, матерњи језик, страни језик, артикулација, грешка.

1) Видети: Владисављевић, Спасенија (1997 :39). *Говор и језик – језик и говор*. Београд: завод за уџбенике и наставна средства.

Свако здраво дете би требало да усвоји комплетан гласовни систем свог матерњег језика у предшколском узрасту, тј. отприлике до пете године живота. Уколико то није случај, дете је потребно одвести код логопеда. Статистика показује, на пример, да деца релативно учестало замењују алвеоларни сонант /р/ алвеоларним сонантом /л/. Логопед са дететом практикује артикулационе вежбе док се не постигне жељени резултат, тј. правилан изговор одређеног гласа.

Када је у питању усвајање страног језика, ситуација је другачија.¹⁾ Старијој деци и одраслима је теже да усвоје гласове којих нема у њиховом матерњем језику.

Сваки језик има свој систем гласова и прозодију, тј. своја правила акцентовања речи, интонацију реченице, ритам и мелодију. Значи, скуп фонолошких карактеристика се од језика до језика умногоме разликује. Из наведених разлога могу настати потешкоће при усвајању гласовног система страног језика.

Обратимо пажњу на следећи пример. Неком приликом је једном Шпанцу, иначе филологу, професору француског језика, предочено да у српском језику постоје чак четири палаталне африкате: две звучне (/ћ/ и /џ/) и две безвучне (/ћ'/ и /џ'/). Више пута је замолио да му се наведени гласови понове, што је и учињено. Никако није успевао да разазна разлику између ових фонова: нити у контексту (када су у питању, на пример, минимални парови *ћак* и *џак*), нити ван контекста, тј. изговорене засебно. Нимало није чудно што професор о којем је реч не констатује разлику између четири поменуте африкате, када није у стању да диференцира нити та два звучна, нити та два безвучна гласа. Неразликовање гласова [ћ] и [џ] повлачи и неразликовање њихових парова [ћ] и [џ], и обратно.²⁾ Све ово има своје објашњење. Шпанац, професор француског језика, одрастао је у Шпанији и похађао француски интернат. Бави се искључиво романским језицима, пре свега француским и шпанским. Током свог детињства, нити касније, није имао прилике да слуша језик који у свом гласовном систему диференцира фонемске вред-

ности /ћ/, /ч/, /ћ'/ и /џ'/, а неко може запажати, тј. чути такве финесе само ако је током неког дужег периода био изложен њиховом слушању.

У португалском језику, на пример, постоји минимални пар *avó* (=бака) и *avô* (=деда). Глас [o] се у првој речи изговара отворено, а у другој речи затворено. На први поглед, изговарање ових речи делује једноставно. Међутим, када неко с нашег подручја учи португалски (чак може бити у питању и неки курс на вишем нивоу) и настоји да се изражава „нормалним” темпом, тешко ће у реченици правити горе наведену дистинкцију. То изговорено [o] ће с великом вероватноћом у оба случаја звучати скоро истоветно: прво неће бити толико отворено, а друго неће бити толико затворено. Када су у питању ове именице, странцима који се баве португалским језиком значи присутност члана који одређује род, те значење произилази из контекста.

Значи, разлику између одређених (по месту и начину артикулације) сличних гласова може да региструје само особа која је тим гласовима раније учестало била изложена, тј. која их је већ слушала. Зато глува деца не могу спонтано, без помоћи дефектолога, научити да говоре. Фонетско искуство је услов без којег се не може када је развој говора у питању, било да се ради о примарном усвајању језика (=усвајању матерњег језика), било да се ради о секундарном усвајању језика (које се може односити на усвајање другог или трећег језика неке мултилингвалне средине, као и на учење страног језика).

Говорни представник било којег језика има своју сопствену артикулациону базу: „скуп навика да се спонтано изговарају гласови управо тога, а не неког другог језика“.³⁾ Зато свако гласове свог матерњег језика доживљава као најприродније и најлакше за изговор, док фонове специфичне за неки други језик може сматрати чудним и тешким за артикулисање.

Међутим, при учењу неког језика није довољно самовладати само гласове страног језика и научити одређени скуп речи и граматичких правила. Неопходно је овладати и прозодијом страног језика. Значај прозо-

1) У овом раду ће се анализирати тешкоће које се јављају при учењу страног језика код здравих особа које већ имају усвојен гласовни систем свог матерњег језика.

2) Видети о томе још у: Владисављевић, Спасенија (1997: 5). *Говор и језик – језик и говор*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

3) Видети: Бугарски, Р. (1991: 83). *Увог у оишшу линџивсџику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. Нови Сад: Завод за издавање уџбеника.

дијских елемената при усменој комуникацији прика-заће пример који следи.

Немачки дипломата, који одлично влада енглеским језиком, био је у писменом контакту са својим индијским колегом, чији је енглески – у писаној форми – такође био беспрекоран. Касније, њих двојица су се и лично упознали и започели разговор. У први мах, немачки дипломата не само да није разумео свог индијског колегу, већ уопште није препознао језик којим му се Индијац обраћа. Тек после извесног времена схватио је да је реч о енглеском језику, који уопште није звучао као енглески, већ изразито чудно. Специфична, у овом случају погрешна мелодија језика, веома је ометала комуникацију, чак у већој мери него што би то чиниле одређене граматичке грешке, којих није било.⁴⁾

Још једна битна ставка која учестало ремети правилан изговор појединих речи страног језика, а да се притом не ради о исправном или неисправном изговору одређеног гласа неког страног језика, нити о мелодији тога језика као елементу прозодије, јесте навика изговарања одређеног гласовног континуума на известан начин.

Говорници шпанског језика, на пример, у многим за њих страним језицима, понављају један те исти тип грешке. У сваком језику постоји одређен број гласовних комбинација који је фреквентнији од неких других. Тако многе речи шпанског језика почињу гласовном комбинацијом *es*. Многе од ових лексема, попут *español* (=шпански (језик), Шпанац), *espátula* (=шпатула), *especialista* (=специјалиста), *especial* (=специјалан), *específico* (=специфичан), *esnob* (=сноб), изговарају се слично и у великом броју других индоевропских језика. Када се Шпанци или други говорници кастељана служе неким од тих индоевропских језика, учестало долази до погрешног изговора таквих речи. При коришћењу енглеског језика већина неће рећи *I am Spanish*, већ *I am Spanish*. Аналогно томе, у немачком ће казати *Ich spreche Spanisch* уместо *Ich spreche Spanisch*. У српском ће рећи да говоре *еспански*, а не *шпански* (или *ешпански*), због фонетске комбинације на коју су навикли (при чему слог који садржи глас

4) Видети: Бугарски, Р. (1991: 82, део о ретрофлексним језицима). *Увод у описну лингвистику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. Нови Сад: Завод за издавање уџбеника.

[a] остаје носилац акцента). Ова навика изговарања неког гласовног континуума на специфичан начин се преноси, тј. примењује и на називе градова који се налазе ван шпанског говорног подручја, као и на неке друге земље и националности. Тако је у шпанском језику Спарта *Esparta*, Словенија *Eslovenia*, а Словак је *eslovaco*, баш као и словачки језик.

При учењу страног језика утицај матерњег језика је константно присутан. Када је у питању фонетско-фонолошки аспект, усвајање гласовног система страног језика може у мањој или већој мери да омета одређена артикулациона база. Колико ће артикулациона база ометати учење неког језика зависи од тога у којој мери се одређени матерњи и страни језик фонолошки подударају, тј. у којој мери постоје фонолошке сличности и разлике.⁵⁾ Најтеже је савладати изговор оних гласова страног језика који се или минимално разликују у односу на неку фонему која егзистира у матерњем језику, или пак изразито разликују по начину артикулације (на пример, фонови који се производе потпуно другачије, попут јужноафричких кликова, неких арапских фарингалних и глоталних гласова, итд...)⁶⁾ Прозодијски елементи су у неким језицима слабије, а у неким јаче изражени (на пример, у француском и мађарском). Што су јаче изражени у матерњем језику, теже је их отклонити.

5) У неким аспектима усвајања гласовног система страног језика и специфичним случајевима артикулациона база може да буде и од велике помоћи при учењу страног језика. Међутим, како тема овог рада није позитиван утицај матерњег језика при усвајању страног, нећу се овом приликом упуштати у ту анализу.

6) Ови примери неевропских језика преузети су из: Бугарски, Р. (1991: 82). *Увод у описну лингвистику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. Нови Сад: Завод за издавање уџбеника.

ЛИТЕРАТУРА

- Бугарски, Р. (1991). *Увод у описну лингвистику*. Друго издање. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Bußmann, H. (1990). *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Kröner.
- Виња, В. (2000). *Шпањолско-хрватски рјечник*. Четврто, исправљено и проширено издање. Загреб: Школска књига.
- Владисављевић, С. (1997). *Говор и језик – језик и говор*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Glück, H. (Hrsg.) (2000). *Metzler-Lexikon Sprache*. Stuttgart; Weimar: Metzler.
- *Großes Wörterbuch Italienisch (Italienisch-Deutsch, Deutsch-Italienisch)*. München: Axel Junker Verlag.
- Dieling, H. (1992). *Fremdsprachenunterricht in Theorie und Praxis. Phonetik im Fremdsprachenunterricht Deutsch*. Berlin u. München: Langenscheidt KG.
- Димић, Н. (2002). *Методика артикулације*. Друго допуњено и измењено издање. Београд: Дефектолошки факултет Универзитета у Београду. *Langenscheidts Kompaktwörterbuch Spanisch (Spanisch-Deutsch, Deutsch-Spanisch)*. Berlin u. München: Langenscheidt KG.
- Пауновић, Т. (2002). *Фонетика и/или фонологија? Критички приказ фонолошких теорија XX века*. Ниш: Просвета и Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Rausch, R.; Rausch, I. (1988). *Deutsche Phonetik für Ausländer. Ein Lehr- und Übungsbuch*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
- Rostock, H. (1998). *Lehrbuch der portugiesischen Sprache*. 6. Auflage. Leipzig, Berlin u. München: Langenscheidt – Verlag Enzyklopädie.
- Hakkarainen, Heikki J. (1995). *Phonetik des Deutschen*. München: Fink.
- Hirschfeld, U.; Reinke, K.; Stock, E. (Hrsg.) (2007). *Phonetik intensiv*. Berlin u. München: Langenscheidt KG.

Kristina M. Dragović

ANALYSIS OF PHONETIC/PHONOLOGICAL ERRORS AND DIFFICULTIES WHICH OFTEN OCCUR DURING FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

Summary

In the process of foreign language acquisition the mother tongue is constantly present. The use of a phonetic system of a foreign language may be disrupted by the articulation base of the mother tongue. To what extent the articulation base may disrupt the learning process of a foreign language, depends on how much the native and the foreign language correspond phonetically. In other words, this learning process depends on similarities and dissimilarities between these two languages. It is very difficult to accomplish the pronunciation of particular sounds of a foreign language which are either minimally dissimilar compared to a phoneme of the mother tongue, or sounds which differ extremely in their way of articulation (for instance, some Arabic pharyngeal and glottal sounds, etc.). Prosodic elements are differently expressed from language to language: sometimes stronger (for example, French and Hungarian), sometimes weaker. If prosodic elements are extremely marked in the native language, they will interfere with the learning process and will be harder to remove from the foreign language.

Key words: phonetics, phonology, phoneme, sound, prosody, mother tongue, foreign language, articulation, error.